

Heinämaan Pitsinkudonnan elävän perinnön elinvoimaisuuden varmistaminen – hanke 2024.

Hankesuunnitelma 12.12.2023

Hankkeen taustaa:

Tässä hankkeessa käsitteet ”pitsinkudonta” ja ”nyplääminen” tarkoittavat samaa asiaa. Pitsinkudonta on heinämaalainen murreilmaisu, jonka säilymistä keskustelukulttuurissa Heinämaan Pitsinkutojat ry vaalii. Yleis-kielen nimitys käsityötekniikalle on nypläys, joka kuvaa asiaa enemmän myös suurelle yleisölle. Hankkeessa käytetään kumpaakin käsitettä.

Heinämaan pitsinkudonnan eli nypläämisen ympärille on muodostunut ainutlaatuinen, arvostettu paikallinen kulttuuri yli kylän rajojen. Heinämaan pitsinkudonta on maailmanlaajuisesti tunnustettu nyplääjien keskuudessa. Käsityötaidot siirtyivät aikanaan suvussa ja naapurustossa sukupolvelta toiselle, koska lapset oppivat vanhempiensa tai naapureiden ammatin työtä seuraamalla. Käsityökulttuuri on muuttunut, kun pitsinkudonnasta on ammatin sijaan tullut harrastus, aktiiviset nyplääjät ovat ikääntyneet ja monet ovat muuttaneet pois Heinämaalta.

Heinämaan Pitsinkutojat ry:n tehtävänä on vaalia heinämaalaisen pitsinkudonnan elävää perintöä. Jäsenistö ikääntyy eikä seuraavalla sukupolvella ole enää samanlaista kosketuspintaa heinämaalaiseen pitsinkudontaan kuin aiemmin. Vaarana on 250-vuotiseen perinteeseen liittyvän tiedon ja taidon hiipuminen, vaikka pitsinkudontaa arvostetaan ja sen säilyttämistä pidetään tärkeänä niin paikallisesti kuin valtakunnallisestikin.

Pitsinkudonta ja pitsien käyttö ovat muuttuneet vuosisatojen kuluessa. Jotta uudet sukupolvet pystyisivät myös uudistamaan pitsinkudontaa ja pitsejä ajan vaatimusten mukaan, on heillä oltava riittävästi tietoa heinämaalaisesta pitsinkudonnasta, myös sellaista tietoa, mikä aiemmin siirtyi ns. hiljaisena tietona sukupolvelta toiselle. Yhdistyksen tehtävänä on tukea tällaisen tiedon ja taidon saatavuutta ja käytettävyyttä.

1. Hankkeen kuvaus

Hanke koostuu neljästä, toisiaan täydentävästä kokonaisuudesta, joilla pyritään varmistamaan heinämaalaisen pitsinkudonnan eli nypläämisen elävän perinnön elinvoimaisuutta.

1. Pitsinkudontataidon siirtäminen

Hankkeessa pyritään turvaamaan heinämaalaisen pitsinkudontataidon ja siihen liittyvän tiedon säilyminen ja siirtyminen tuleville sukupolville ohjaamalla eri-ikäisiä ja eritasoisia nyplääjiä. Eri sukupolvien välinen kanssakäyminen yhdistää ihmisiä ja vahvistaa pitsinkudonnan perinnön siirtymistä uusille sukupolville.

2. Heinämaan pitsinkudonnan tunnettavuus

Heinämaan Pitsinkutojat ry:n aktiivinen toiminta tuo paikallisen elävän perinnön lähelle ihmisiä ja mahdollistaa uusille kiinnostuneille tilaisuuksia tutustua pitsinkudontaan, kokeilla sitä ja saada tietoa siitä.

3. Pitsinkudonnan tiedon ja taidon tallentaminen

Pitsinkudontataito kehittyy tekemällä vuosien kuluessa. Perustekniikan lisäksi on hyödyllistä tuntee heinämaalaisten pitsien erityispiirteitä sekä tietää pitseihin ja pitsinkutomiseen liittyvää perinnetietoa – etenkin jos pitsinkutomisessa halutaan kehittyä tai kehittää sitä. Tämän vuoksi hankkeessa tallennetaan heinämaalaisten pitsien nyplästekniikkaa, vinkkejä ja elämäntarinoita videoimalla.

4. Heinämaalaisten pitsimallien säilyminen ja käyttökelpoisuus

Vanhojakin heinämaalaisia pitsejä on tallella valmiina töinä, kuvina ja mallipiirroksina (myystereinä) niin museoissa, yksityishenkilöillä kuin julkaisuissa. Tarkempia nypläysohjeita tarvitaan ns. hiljaisen tiedon siirtämiseksi tuleville sukupolville, jotta malleja osataan myös nyplätä. Pitsimallien säilyminen pyritään turvaamaan digitoimalla malleja.

Toiminnan ja tapahtumien järjestämisessä pyritään tukemaan yhteisöllisyyttä, mikä on aina ollut keskeinen osa heinämaalaista pitsinkudontaa. Nyplääminen ja muu sen ympärillä tapahtuva yhteinen toiminta, kuten ajatusten ja kokemusten jakaminen, toisilta oppiminen tai eri-ikäisten keskinäinen kanssakäyminen, lisäävät sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja vahvistavat kotiseutuylpeyttä.

Hankkeen käytännön toteutuksesta vastaavat Heinämaan Pitsinkutojat ry:n jäsenet.

2. Hankkeen aikataulu

Hanke ajoittuu vuodelle 2024 niin, että toiminta on käynnistyy kevään 2024 aikana markkinoinnilla ja tiedottamisella.

Nyplätään yhdessä -tapaamiset järjestetään 4 kertaa hankkeen aikana eli noin joka toinen kuukausi. Tapaamiset aloitetaan toukokuussa 2024 osallistamalla Heinämaan Pitsinkutojat ry:n jäseniä ja muita asiasta kiinnostuneita suunnittelemaan yhdessä tarkemmin ”Nyplätään yhdessä” -tapahtumien aikataulua ja sisältöjä. Tällöin toiminta kohdistuisi tarpeeseen ja halukkaat voisivat osallistua niihin. Perinteisissä Tyynykylä-tapaamisissa kokoonnuttiin yhdessä nypläämään ja tarvittaessa nyplääjä sai apua ongelmakohtien ratkaisemiseen. Hankkeen aikana on kuitenkin tarkoitus etukäteen valmistella kunkin tapaamisen sisältö niin, että osanottajat voivat valmistautua esillä olevaan aiheeseen.

Pitsimallien piirtämiseen liittyvä koulutus jäsenistölle ja aktiivitoimijoille järjestetään maaliskuussa 2024 viikonloppukurssina lähiopetuksena ja kahtena täydentävänä etäpäivänä kevään aikana.

Pitsimallien digitointi sekä tekniikkapiirrosten ja kirjallisten ohjeiden laatiminen aloitetaan em. kurssin jälkeen ja jatkuu hankkeen ajan. Kurssin jälkeen tarkentuu myös, millaiset mallit erityisesti kaipaavat selventäviä ohjeita. Tätä tietoa käytetään hyväksi myös Nyplätään yhdessä -tapahtumien sekä videointien tarkemmassa suunnittelussa.

Pitsinkudonnan tiedon ja taidon tallentaminen videoimalla pitsinkudonnan tekniikkaa sekä elämäntarinoita liittyvät Nyplätään yhdessä -tapahtumiin ja aikatauluun.

Heinämaan Pitsinkutojat ry **osallistuu paikkakunnalla järjestettäviin tapahtumiin ja tilaisuuksiin** esittelemällä pitsinkudonnan elävää perinnettä, antamalla työnäytöksiä, tarjoamalla mahdollisuuksia kokeilemiseen ja tiedottamalla toiminnasta.

3. Selvitys hankkeen liittymisestä haun tavoitteisiin

Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelemista koskevan yleissopimuksen tavoitteena on mm.

a) suojella aineetonta kulttuuriperintöä;

Hankkeen perimmäinen tarkoitus on Heinämaan Pitsinkudonnan elävän perinnön elinvoimaisuuden varmistaminen, millä tarkoitamme paikallisen aineettoman kulttuuriperintömme suojelemista kulttuurimuutosten keskellä.

Painopiste tässä hankkeessa kulttuuriperinnön suojelemiseksi ja siten sen elinvoimaisuuden varmistamiseksi on pitsinkudontataidon ja siihen liittyvän tiedon tallentamisessa ja säilyttämisessä sekä välittämisessä opetuksen, ohjauksen ja tiedonvälityksen keinoin.

b) varmistaa asianomaisten yhteisöjen, ryhmien ja yksilöiden kulttuuriperinnön kunnioittaminen;

Myönteinen palaute, minkä nyplääjä saa osaamisestaan ja työnsä tuloksesta, on omiaan vahvistamaan oman taidon arvostusta. Itselle tärkeän asian jakaminen toisten kanssa tukee myös yhteisen asian, tässä yhteydessä kulttuuriperinnön, kunnioittamista. Siksi pitsinkutomiseen liittyvän yhteisöllisyyden vahvistaminen on tärkeää.

c) paikallisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla parantaa yleistä tietoisuutta aineettoman kulttuuriperinnön merkityksestä ja varmistaa perinnön saama arvostus;

Aikanaan pitsinkutominen oli yleisesti tunnettua niin Heinämaan kylällä kuin Orimattilassa muutenkin, mutta ei välttämättä enää. Tilaisuudet, missä olemme pitsinkudontaa esitelleet, ovat vahvistaneet käsitystämme toisaalta siitä, miten tärkeää on olla esillä ja miten eri-ikäiset ihmiset ovat kiinnostuneina joko vain seuranneet pitsinkudontaa tai halunneet myös itse kokeilla ja onnistuneet siinä.

Yhteistyötä Orimattilan kaupungin eri toimialojen kanssa jatketaan ja syvennetään.

Pitsinkudonta Heinämaalla on kuulunut vuodesta 2017 lähtien aineettoman kulttuuriperinnön kansalliseen luetteloon. Heinämaan Pitsinkutojat ry käyttää Elävän perinnön logoa mainonnassa ja tiedottamisessa, mikä jo itsessään levittää tietoisuutta kulttuuriperinnöstä.

Yhteisöjen osallistumismahdollisuuksien laajentaminen tarkoittaa tässä hankkeessa sekä yhteistyön tiivistämistä niin Orimattilan kaupungin eri toimialojen kuin muidenkin paikallisten toimijoiden ja yhdistysten kanssa heinämaalaisen pitsinkudonnan tunnetuksi tekemiseksi ja perinteen säilyttämiseksi elävänä. Toiseksi hankesuunnitelma on tietoisesti väljä, jotta jäsenistöllä ja muilla aktiivisilla kiinnostuneilla henkilöillä on mahdollisuus osallistua suunnitteluun omien tarpeidensa pohjalta ja siten olla vaikuttamassa yhteisen kulttuuriperintömme vaalimiseen.

Haettavan avustuksen tavoitteena on edistää sosiaalisesti, ekologisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti kestävää kulttuuriperintötyötä. Vaikka Pitsinkudonta Heinämaalla on vuosisatojen aikana muuttunut, niin silti sen olemus, tekotapa ja välineet ovat pysyneet varsin samanlaisina. Nypläystaidon oppiminen tuo iloa ja tyydytystä 2020-luvullakin niin nuorille kuin aikuisillekin. Tämä kannustaa siirtämään tietoa ja taitoa eteenpäin.

Hankkeessa on tarkoituksenaan kehittää kolmea aineettoman kulttuuriperinnön siirtämistä ja välittämistä tukevaa menetelmää. Ensinnäkin videoinneilla tallennetaan sekä pitsinkudonnan taitoa ja tekniikkaa että tietoa ja kokemuksia. Videot ovat Heinämaan Pitsinkutojat ry:n kotisivuilla vapaasti käytettävissä, mistä ei

aiheudu käyttäjille kustannuksia, ovat helposti saavutettavissa ja tukevat kulttuuriperinnön siirtämisestä tuleville sukupolville uudella tavalla. Heinämaalaisen pitsin nyplästekniikasta ei juurikaan ole tällaista tietoa. Toiseksi Nyplätään yhdessä -tapahtumat ovat opettajajohtoisen kurssin ja vapaamuotoisen, perinteisen Tyytykyly-toiminnan välimuoto. Tapahtumia on tarkoitus myös taltioida eli menetelmät tukevat toisiaan. Kolmanneksi pitsimallien piirtämistä ja ohjeiden laatimista on tarkoitus toteuttaa työpajoissa itsenäisen työskentelyn lisäksi.

Heinämaalaiseen pitsinkudontaan liittyvän tietoisuuden lisääminen, tiedon välittäminen ja tiedon saatavuuden parantaminen on keskeinen osa koko hanketta. Pitsinkudonta ei ole enää vain Heinämaan kylällä tapahtuvaa ja siellä opittavaa taitoa, vaan harrastajia ja kiinnostuneita on maantieteellisesti laajalla alueella. Vaikka digitaaliset palvelut (videot ja mallien tallentamismahdollisuus) tukevat perinteen säilymistä ja siirtämistä kauempana asuville ja tuleville sukupolville, niin yhteisöllisyys on tärkeä osa heinämaalaista pitsinkudonnan ilmiötä. Käytännössä se merkitsee yhdessäoleamista, tiedon, taidon ja kokemusten jakamista, toiselta oppimista ja mentorointia.

Aineettoman kulttuuriperinnön kiinnostavuutta ja vaikuttavuutta pyrimme hankkeessa tukemaan tarjoamalla erityyppisiä edullisia mahdollisuuksia oppia nypläämään ja harjaantua siinä. Heinämaan Pitsinkutojat ry:n järjestämät maksulliset kurssit voivat olla este osallistumiselle, koulujen ilmaisia kerhoja ei ole kaikilla kouluilla eikä lähipiirissä välttämättä ole henkilöitä, jotka osaisivat opastaa. Lapsena tai nuorena opitut nypläystaidon perusteet voi elvyttää aikuisena tai eläkkeellä. Siksi tarvitaan eritasoista opetusta, mahdollisuutta kerrata ja harjaantua.

Heinämaalaisen pitsinkudonnan tunnettavuutta pyritään lisääminen yhteistyössä opetustoimen kanssa.

4. Yhteistyökumppanit

Yhteistyö Wellamo-opiston kanssa:

Wellamo-opistossa (kansalaisopisto) on tarjolla nypläyksen opetusta sekä Orimattilassa että lähikunnissa. Wellamo-opiston viikottaisilla kursseilla on nypläyksestä kiinnostuneen mahdollisuus opetella perusasiat ja harjaantua pitkäjänteisesti nypläämisessä. Heinämaan Pitsinkutojat ry:n järjestämissä tapahtumissa on asiasta kiinnostuneiden ensinnäkin mahdollisuus tutustua nypläämiseen ja kokeilla nypläämistä. Toiseksi Nyplätään yhdessä -tilaisuuksissa on tarkoitus perehtyä nypläyksen yksityiskohtiin erityisesti heinämaalaisten pitsien tiimoilta. Wellamo-opiston kurssit ja Heinämaan Pitsinkutojat ry:n tarjoamat mahdollisuudet nyplätä täydentävät toisiaan.

Wellamo-opiston kurssit ei ole tarkoitettu lapsille. Tämän vuoksi Heinämaan Pitsinkutojat ry järjestää lasten ja nuorten sekä aikuinen-lapsi -kursseja omana toimintanaan. Lisäksi yhdistyksen jäsenet pitävät nypläyskerhoja Orimattilan peruskouluissa sekä koulun kerhona että Harrastamisen Suomen mallin kerhoina.

Hankkeen tapahtumiin lapset ja aikuiset ovat tervetulleita yhdessä tai erikseen.

Yhteistyö Orimattilan kaupungin kulttuuri-, opetus- ja nuorisotoimen kanssa:

Orimattila on lähes 16 000 asukkaan vireä maaseutukaupunki reilun 200 000 asukkaan Päijät-Hämeessä. Julkiset kulkuyhteydet keskustan ja sivukylien välillä ovat varsin vähäiset etenkin koulupäivien ulkopuolella.

Orimattilan kaupungin **kulttuuritoimi** on kutsunut Heinämaan Pitsinkutojat ry:n erilaisiin kulttuuritapahtumiin, esimerkiksi Perhepäivään, Pähee museot -viikolle sekä Taiteiden iltaan esittelemään pitsinkudonnan elävää perintöä. Tilaisuuksissa on tavoitettu eri-ikäisiä nypläyksestä kiinnostuneita ihmisiä. Yhteistyötä Orimattilan kaupungin kulttuuritoimen kanssa jatketaan ja syvennetään.

Edellä oli jo maininta peruskoulujen kerhotoiminnasta. Yhteistyötä **koulujen kanssa** on tarkoitus syventää eri kouluasteilla.

Kaupungin **nuorisotoimen** vuosittain järjestämällä harrastemessuilla käyvät kaikkien Orimattilan koulujen oppilaat opettajineen ja ohjaajineen tutustumassa harrastusmahdollisuuksiin. Pitsinnypläyksen esittelypisteellä riittää innostuneita kokeilijoita – niin koululaisia kuin aikuisia.

MLL:n Orimattilan yhdistys

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Orimattilan yhdistys ry on avoin yhteisö, joka edistää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia.

MLL Orimattilan yhdistys järjestää aktiivisesti säännöllistä toimintaa lapsiperheille, kouluikäisille ja nuorille. Lisäksi yhteistyössä erilaisia tapahtumia ja tempauksia sekä verkostoyhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Kaikessa toiminnassa toteutetaan MLL arvoja: Lapsuuden ja vanhemmuuden arvostus, inhimillisyys ja ilo. Lisätietoa: <https://orimattila.mll.fi/>

Heinämaan Pitsinkutojat ry on antanut nypläysnäytöksiä lapsiperheille suunnatuissa tapahtumissa, kuten MLL 100v. ja perheiden kyläpäivissä Kotiseutumuseolla ja Heinämaalla. Yhteistyön syventämiseksi on suunniteltu vierailuja perhekahvilaan paitsi nypläysohjauksen myös paikalliseen kulttuuriperintöön liittyvän tiedon välittämiseksi.

5. Arvio hankkeen vaikutuksista

Hankkeen myötä paikallinen aineeton kulttuuriperintö, Pitsinkudonta Heinämaalla, on saanut myönteistä huomiota paikkakunnalla, mahdollisesti myös laajemminkin.

Tietoisuus paikallisesta arvokkaasta kulttuuriperinnöstä on lisääntynyt.

Harrastajien, ja samalla aineettoman kulttuuriperinnön säilyttäjien ja siirtäjien määrä on kasvanut.

Ylisukupolvisuus ja yhteisöllisyys ovat vahvistuneet.

Yhteistyö Orimattilan kaupungin kanssa on syventynyt.

Pitsimallien piirtämisen ja digitoinnin sekä tarkennettujen nypläysohjeiden myötä ymmärrys heinämaalaisesta pitsistä ja sen erityispiirteistä on parantunut.

Aineetonta kulttuuriperintöä on tallennettu uusille sukupolville.